



## Kansalaisopisto – väylä suomalaiseen yhteiskuntaan

Anna Lyytikäinen, Gosia Gwiazda, Elina Räisänen, Anni Henricson ja Sari Pankkonen

*Suomea kaiken ikää -koulutus tarjosi Kirkkonummen kansalaisopiston päätoimiselle opetushenkilöstölle mahdollisuuden kehittää koko työyhteisön osaamista maahanmuuttajien kieli- ja integraatiokoulutuksen järjestäjänä. Kansalaisopisto toimii osana paikallista ja alueellista maahanmuuttajien kielikoulutusverkostoa kunnan kotouttamistyön, työvoimahallinnon, peruskoulun ja lukion, muiden toimijoiden ja osin ammatillisen koulutuksen kanssa. Suomea kaiken ikää -koulutuksessa halusimme ja pystyimme arvioimaan ja kirkastamaan itsellemme kansalaisopiston omaa roolia, omaa identiteettiä maahanmuuttajien kielikoulutuksen järjestäjänä. Lopputuloksena syntyi kirkas ja toimiva käsitys omasta yhteiskuntavastuusta, omista vahvuuksista ja joustavasta yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa.*

### Dialogista yhteiskunnallisesti vaikuttavaan koulutukseen

Koulutus pohjautui dialogille. Kirkkonummella pidetyissä lähijaksojen purkupäivissä työyhteisömme keskittyi tarkastelemaan kahta teemaa, joissa halusimme lisätä osaamistamme ja toisaalta uudistaa toimintaamme reippain ottein. Ensimmäinen aihe oli pyrkimys kirkastaa yhdessä kansalaisopistomme omaa identiteettiä maahanmuuttajien kieli- ja integraatiokoulutuksen järjestäjänä - löytää omat vahvuutemme ja tästä lähtökohdasta järjestää kohderyhmää hyvin palvelevaa koulutusta. Toinen aihe purkupäivissä oli vaikuttavuusarvioinnin suunnittelu ja toteuttaminen maahanmuuttajien kielen- ja liikunnanopetuksessa. Vaikuttavuusarviointi toteutettiin Opetushallituksen myöntämällä laatu- ja kehittämisavustuksella ja yhteistyössä EU Grundtvig Get together ?oppimiskumppanuushankkeen kanssa. Kumpikin aiheista on keskeinen, kun kehitämme toimintaamme yhteiskunnallisesti vastuullisen maahanmuuttajakoulutuksen järjestäjänä nopeasti muuttuvassa ympäristössä.

Tämä artikkeli pohjautuu hankkeen aikana opitulle, opistossamme käydylle dialogille ja kertoo sen lopputuloksista.

### Kansalaisopiston rooli moniammatillisessa kotouttamistyössä

Kansalaisopiston vahvuus eri toimijoiden verkostossa on tarjota maahanmuuttajalle laaja ja paikallinen väylä suomalaiseen yhteiskuntaan. Opetettavat aineet kansalaisopistossa ovat monialaisia ja kiinnostavat eri tavoin ? kielet, taide- ja taitoaineet, luonto- ja yhteiskunnalliset aineet, uusi teknologia, liikunta. Osallistuminen koulutukseen ei vaadi maahanmuuttajalta vielä sujuvaa kielitaitoa, vaan opiskelu sujuu usein tekemisen ja esimerkin kautta, ja suomen kielen taito karttuu siinä kaiken aikaa. Suurena haasteena on maahanmuuttajien

löytäminen ja integroiminen kursseille ja se vaatii uutta laajapohjaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Onnistuakseen se vaatii vielä erityisesti henkilökohtaisen kontaktin syntymisen opiskelijaan jo ennen koulutuksen alkamista.

Kansalaisopistoa koulutusorganisaationa kuvaa joustavuus. Se on yli satavuotisen historiansa aikana pyrkinyt vastaamaan demokratian, tasa-arvon ja ajan haasteisiin nopeasti. Kirkkonummen kansalaisopistossa joustavuus ja ajan haasteisiin vastaaminen on aina kuvastunut selkeästi kielten opetuksen laajuutena ja opettavien kielten kirjon painopisteiden muutoksina. Viisi vuotta sitten englantia oli opetuskielenä vielä valta-asemassa 800 opetustunnilla. Espanjan kieli haastoi sitä kasvavana kielenä 400 opetustunnilla. Suomi toisena kielenä ?tuntimäärä oli tuolloin noussut jo 350 opetustuntiin. Vuonna 2012, viisi vuotta myöhemmin, englantia ja suomea opetettiin saman verran: 700 opetustuntia. Espanja on edelleen suosittua. Tarve suomen kielen opetuksen lisäämiseen on olemassa, mutta ilman taloudellisia lisäresursseja siihen ei ole mahdollisuuksia. Määrärahojen riittävyys – tai uudelleen kohdentaminen – on tämän päivän toiminnan haaste; maahanmuuttajien määrä on Kirkkonummella muutamassa vuodessa noussut yli 1200:aan ja on nyt 3,6 prosenttia väestöstä. Maahanmuuttajat ovat uusi, pysyvä ja kasvava väestöryhmä Kirkkonummella. Heidän erilaiset tarpeensa suomen kielen oppimiseen on osattava tunnistaa yhteiskunnallisesti merkittävänä koulutuksen järjestämiseksi.

## Avoimet ovet suomen kielen opiskelun karuselliin

Suomen kielen opiskelijat ovat tervetulleita Kirkkonummen kansalaisopistoon joustavasti koko lukuvuoden ajan, ei pelkästään lukuvuoden alussa, syyskuussa tai tammikuussa. Lukuvuonna 2012–2013 otimme käyttöön uuden karusellisysteemin, jossa meillä on vuoden aikana neljä suomi toisena kielenä -opetusmoduulia. Kahden kuukauden välein tarjoamme uuden alkeiskurssin: syyskuussa, marraskuussa, helmikuussa ja huhtikuussa. Tällä tavalla juuri Kirkkonummelle saapunut maahanmuuttaja voi aloittaa milloin tahansa suomen kielen opiskelun. Opiskelijat voivat myös liittyä ryhmään kesken moduulin. Kurssille ilmoittautuminen tapahtuu toimistossamme, jossa opiskelijat saavat henkilökohtaista ohjausta ja lähtötason arvioinnin.

Haastavinta opetuksessa on ryhmien heterogeenisyys. Hyvin usein samassa ryhmässä on sekä pitkään Suomessa asuneita että juuri Suomeen saapuneita opiskelijoita, maistereita tai luku- ja kirjoitustaidottomia (jotkut opiskelijat osaavat kirjoittaa ja lukea omalla kielellä, toiset ovat täysin luku- ja kirjoitustaidottomia). Tilanne on vaikea sekä opettajalle että opiskelijoille, mutta rennossa ja hyvin suunnitellussa opetuksessa kaikenlaiset opiskelijat voivat edetä omassa tahdissaan. Olemme palkanneet tänä vuonna apulaisopettajan, joka kerran viikossa auttaa heikompia opiskelijoita tunnin aikana. Apulaisopettaja oli erittäin tärkeä opiskelijoiden motivaation ja itseluottamuksen nostamisessa. Hitaasta etenemisestä huolimatta opiskelijoista tuli aktiivisempia ja iloisempia.

## Useammin tunteja, pidempi lukuvuosi

*“Minä en tarvitse lomaa, tarvitsen opiskella suomea”,* sanoi yksi opiskelija arviointihaastattelussa. Opiskelijat ovat erittäin motivoituneita ja haluaisivat enemmän opetusta. Tiukan talousarvion aikana on kuitenkin vaikea lisätä tunteja. Sen sijaan päätimme lisätä kokoontumiskertoja. Aikaisemman käytännön sijaan (kuusi opetustuntia kolmena opetuskertana viikossa) tänä vuonna päiväkursseillamme on viidesti viikossa kaksi oppituntia. Lyhyemmät opetuspäivät ovat merkittävästi lisänneet opiskelun tehoa ja tahtia. Säästyneet viikkotunnit olemme sijoittaneet kesälukukauteen, joka kestää huhtikuun puolesta välistä toukokuun loppuun. Näin olemme voineet jatkaa kansalaisopiston perinteisesti lyhyitä lukukausia ja lyhentää opiskelijoiden pitkää kesälomaa.

## Opiskelijan passi

Kansalaisopisto palvelee monia eri opiskelijaryhmiä: eläkeläisiä ja työssä käyviä, eri koulutustaustaisia, naisia ja miehiä. Maahanmuuttajat ovat vain yksi näistä ryhmistä. Tavoitteenamme on, että myös maahanmuuttajat tutustuvat koko kansalaisopiston opetustarjontaan eivätkä ainoastaan suomi toisena kielenä -opiskeluun. Tänä vuonna olemme ottaneet käyttöön Opiskelijan Passi -toiminnan, jossa jokainen suomen kielen opiskelija saa käydä ilmaiseksi kaksi kertaa kunkin moduulin aikana kansalaisopiston muilla liikunnan tai kädentaidon kursseilla. Jokainen opiskelija kirjasi kurssin nimen, ajan ja paikan passiin, jonka kurssin opettaja allekirjoitti. Opiskelijat saivat valita kurssin listalta, jossa oli muun muassa piloxing, itämainen tanssi, kudonta ja tilkkutyö. Liikuntakurssit olivat suosituimpia kuin kädentaidon kurssit, ja monet opiskelijat päättivät jatkaa kursseilla tutustumiskerran jälkeen.



## Walk the talk

Kirkkonummen kansalaisopisto on osallistunut vuosina 2012–2013 EU Grundtvig-hankkeeseen "Getting together". Hankkeessa norjalainen Ringsaker Voksenpedagogisk senter otti onnistuneesti käyttöön Walk the talk -opetusmenetelmän. Yhdessä paikallisten vapaaehtoisten ulkoiluyhdistysten jäsenten kanssa koulun maahanmuuttajaopiskelijat ulkoilevat, harjoittavat norjan kieltä ja tutustuvat kotikuntaansa, sen luontoon, kulttuuriin ja elämään.

Kirkkonummen kansalaisopisto otti käyttöön saman Walk the talk -integroitimenetelmän. Kansalaisopiston S2-opiskelijat menevät kerran kuukaudessa kävelylle kirkkonummelaisten vapaaehtoisten kanssa. Kävelyn aikana he tutustuvat lähiympäristöön, keskustelevat ja ottavat valokuvia. Seuraavana päivänä suomen kielen tunnilla opiskelijat keskustelevat opettajan kanssa ottamistaan valokuvista ja kertaavat kävelyn aikana

opittuja sanoja (esim. postilaatikko, suojatie, pankkiautomaatti).

Alku on aina vaikeaa! Opiskelijat eivät ymmärtäneet, mitä hyötyä kävelystä olisi. Kuvien ottaminen on kuitenkin asettanut heille selkeän päämäärän ja he itse päättävät, mitä asioita he haluavat opiskella. Suurin haaste tähän mennessä on ollut löytää mukaan kirkkonummelaisia vapaaehtoisia. Kahdella ensimmäisellä kerralla paikalle ei saapunut ketään ja opiskelijat puhuivat vain keskenään ja opettajan kanssa. Ohjelma saavutti kaksi kolmesta päämäärästään: uuden kielen oppiminen ja Kirkkonummeen tutustuminen. Sen sijaan kirkkonummelaisiin tutustuminen ja kielenkäytön harjoittelu heidän kanssaan jäi toteutumatta. Ohjelma jatkuu koko tämän lukuvuoden, ja toivomme mukaan enemmän vapaaehtoisia. Integrointi on aina kaksisuuntaista: maahanmuuttajien pitää tutustua Suomeen ja suomalaisiin, mutta myös paikallisten pitää tutustua maahanmuuttajiin.

## Elävä kirja

Kirkkonummen ala-asteen oppilaat saivat mahdollisuuden tutustua Suomi toisena kielenä ?opiskelijoihimme Elävä kirja -ohjelman kautta. Ajatuksena on, että jokainen maahanmuuttajaopiskelija on elävä ja puhuva kirja jostain, yhdestä hänelle tutusta aiheesta. Jatkokurssimme opiskelijoiden aiheet olivat todella mielenkiintoisia, kuten esimerkiksi: aurinkokunta, pakkasukko ja matkaopas Lontoosta. Opiskelijat valmistivat esityksiä, joissa oli kuvia, esitteitä tai Powerpoint?dioja. Kun nämä ”elävät kirjat” olivat valmiita, ala-asteen luokat lainasivat niitä kielikurssin opettajalta ja kirja, siis maahanmuuttajaopiskelija, meni koulun oppitunnille kertomaan aiheestaan. Tehtävä oli usein opiskelijoille vaikea lasten spontaanisuuden takia. Kesken erästä Karjalasta kertovaa esitystä yksi noin seitsemänvuotias poika huusi venäläisopiskelijalle: *“Karjala on muuten Suomea, te olette varastaneet sen”*.

## Kurssilta töihin

Opiskelijamme ovat aikuisia ja enemmistö heistä haluaa oppia suomea mahdollisimman pian ja päästä töihin. Olemme ylpeitä siitä, että opistomme on jo useana vuonna järjestänyt työharjoittelumahdollisuuksia maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Viime vuonna 3–5 opiskelijaa on saanut työ- tai harjoittelupaikan tutustumisjaksomme jälkeen. Tänä vuonna olemme valmistaneet työharjoittelujaksomme yhteistyössä Kirkkonummen seurakunnan kanssa. Opiskelumoduulimme koostuvat kahdesta jaksosta: seitsemän viikkoa kielten opiskelua ja yksi viikko työharjoittelua. Harjoittelupaikkojen valikoima tänä vuonna on erittäin laaja: muun muassa Prisma, Kappahl, seurakunnan keittiö, kirjastot, koulut ja päiväkodit suostuivat ottamaan opiskelijoitamme harjoitteluun.

## Pärjään suomen kielellä

Opiskelijoillemme, joille ei löydy moduulien välissä harjoittelupaikkaa, opistomme järjestää erilaisia kädentaidon pajoja. Kädentaidot ovat olleet pitkään mukana osana maahanmuuttajille suunnattua koulutusta. Käsityön pajapäivinä on ryhmän kanssa työskennelty erilaisten kädentaidon tekniikoiden parissa. Ensimmäisinä vuosina paja oli yhden päivän mittainen, nykyisin vuoden aikana on jo kymmenen päivää, jolloin opiskelijat osallistuvat vaihtoehtoisesti työharjoitteluun tai kädentaidon pajapäivään. Työskenneltäessä suomen kielen opetus on koko ajan pääosassa, kuitenkin sillä tavalla, etteivät opiskelijat edes sitä itse huomaa. Koska opettaja ei ole kielenopettaja eikä puutu kieliopillisiin seikkoihin, on joidenkin opiskelijoiden helpompi yrittää käyttää suomen kieltä. Tunnilla on myös helppoa näyttää erilaisia työvälineitä, materiaaleja ja tekniikoita ja selittää sanoja (esim. sakset, leikata, kangas, neula, ommella, silitysrauta, silittää, ryppyinen). Tunneilla myös keskustellaan tekemisen lomassa paljon jokaisen opiskelijan kotimaasta, perheistä, harrastuksista ja kokemuksista Suomesta ja suomalaisuudesta. On tärkeää, että pajapäivinä jokainen opiskelija kokee, että hän pärjää suomen kielellä, vaikkei kieliopillisesti kaikki

menisikään oikein. Kaikki ohjeistus on suomeksi, ja silti jokainen saa valmistettua erilaisia hienoja tuotteita. Kaikilla opiskelijoilla ei ole välttämättä hyviä opiskelutaitoja ja heille nimenomaan tekemällä oppiminen voi olla avain suomen kielen oppimiseen.

## Laatu- ja kehittämistyötä: vaikuttavuusarviointi opiskelijan kokemuksista

EU Grundtvig Get together -hankkeessa pyritään integroimaan eri tavoin maahanmuuttajat paikalliseen yhteisöön informaalin oppimisen kautta, Kirkkonummen kansalaisopistossa liikunnan opiskelun kautta. Osuutemme tässä hankkeessa oli tehdä vaikuttavuusarviointi, joka kohdistui maahanmuuttajakoulutuksen vaikuttavuuteen ja opiskelijan valtautumisen kokemukseen sekä yhteistyöverkoston toimintaan. Arvioinnissa haettiin perusteita jatkuvalla kehittämiselle ja uusille toimintatavoille niin, että kansalaisopiston maahanmuuttajille suunnattu koulutus voi vastata paremmin heidän erilaisiin koulutustarpeisiinsa. Arvioinnin lähtökohdaksi oli kuunnella opiskelijan, opettajan ja yhteistyöverkoston näkemyksiä koulutuksen toimivuudesta ja vaikuttavuudesta. Maahanmuuttajakurssien opiskelijoita ja opettajia haastateltiin, ja yhteistyöverkoston jäsenille tehtiin kirjallinen kysely.

Haasteltavina olivat suomen kielen alkeiskurssin ja naisten liikuntakurssin opiskelijat.

Suomen kielen alkeiskurssille osallistuvilta tiedusteltiin motivaatiota opiskeluun sekä kokemuksia opetuksesta ja organisoinnista. Haastateltavat opiskelijat kertoivat puhuvansa suomea monissa tilanteissa, kuten eräs haastateltava sanoi: *"kotona vaimon kanssa, ulkona, töissä, kurssilla, netissä, joka paikassa."* Opiskelijoiden selkeä toive oli saada lisää opetustunteja ja tiiviimpää opiskelua.

Liikuntakurssilla opitaan liikunnan vaikutuksesta terveyteen ja koko kehon hyvinvointiin. Naisten liikuntakurssilla kysyttiin niin ikään motivaatiota ja opiskelukokemuksia. Eräs nainen totesi, *"Tulee hyvä olo. Stressi menee pois."* Kurssilla vallitsi iloinen ilmapiiri. Erään opettajan mukaan *"maahanmuuttajanaiset nauraa kihertävät iloisesti, vaikka eivät ole kenties koskaan eläessään jumpanneet"*. Kurssin opetus on suomeksi, osittain englanniksi ja kehon kieli täydentää sanoman merkityksen.

## Opetus ja verkoston toiminta

Suomen kielen kurssien opettajilta tiedusteltiin opetusmenetelmiä, opetuksen ongelmia ja pedagogisia ratkaisuja monikielisyyden parissa sekä opettajan täydennyskoulutuksen tarpeita. Suurin haaste opetuksessa heidän mukaansa on ryhmän heterogeenisyys, sillä opiskelijoiden akateemiset, sosiaaliset, kulttuuriset tai vaikka motoriset valmiudet ovat hyvin erilaisia. Eräs opettaja totesikin: *"mitä kauempana opiskelijan oma äidinkieli ja kulttuuri ovat omastamme, sitä suuremmat haasteet kielen opetukselle"*.

Maahanmuuttajataustaisten kotoutumisen verkostossa toimivat muun muassa kotouttamistyö, työ- ja elinkeinotoimisto, kunnan eri yksiköt, seurakunta, kirjasto, kansalaisopisto, seurat ja yhdistykset. Verkoston toimijoiden mielestä intensiivinen ja jatkuva kielikoulutus on kotoutumisen perusta; tarvitaan eri tason kursseja alkeista edistyneisiin. Erityisen tärkeätä on huomioida myös luku- ja kirjoitustaidon opetustarpeet. Verkostossa kaivataan maahanmuuttajataustaisille lisää työharjoittelupaikkoja, infopistettä ja asukaspuistoa edistämään kotoutumista. *"Maahanmuuttajien integroituminen on koko kunnan asia."*

## Kurssitarjonnan kehittäminen

Kansalaisopiston ensisijainen rooli maahanmuuttajakoulutuksessa on tarjota maahanmuuttajataustaisille alkuun pääsyn mahdollisuuksia. Koulutuksen aikana kansalaisopiston vahvuudet tässä tehtävässä kirkastuivat. Maahanmuuttajataustaisten koulutuksesta on tulossa näkyvä ja pysyvä osa opistomme

toimintaa. Arviointitehtävässä oppimamme asiat kirjattiin seuraavasti:

## Opistomme huoneentaulu

- Suomen kielen kurssit ovat portti suomalaiseen elämään
- Tavoitteellinen tasolta toiselle etenevä suomen kielen opetus - kotitehtäviä joka päivä. Rento ja avoin ilmapiiri, huomio kehon kielen käyttöön opetuksessa
- Henkilökohtainen kontakti
- Verkoston tiivis yhteistyö

Kansalaisopiston etuna on kyky reagoida muutoksiin nopeasti ja joustavasti kevyen organisaation ja osaavan henkilöstön voimin. Keväällä saadut tulokset näkyivät jo elokuussa ilmestyneessä opetusohjelmassa esimerkiksi Women's fitness course ja Hygieniapassikoulutus selkosuomeksi -kursseina. Lisäksi julkaisimme Monikulttuurinen Kirkkonummi -esitteen yhdessä kirjaston ja seurakunnan kanssa. Siinä koottiin yhteen kaikki monikulttuuriset koulutukset, kerhot ja tapahtumat. Kurssipassin avulla useampi maahanmuuttajataustainen opiskelija löysi kansalaisopiston laajasta kurssivalikoimasta itselleen uuden pysyvän harrastuksen yhdessä suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Näillä tunneilla on mahdollisuus harjoitella käytännössä suomen tunnilla opittuja asioita ja suomeksi puhumista mielenkiintoisesti ja motivoivasti. Väylä suomalaiseen yhteiskuntaan on avoinna kansalaisopiston kautta!

*Kirjoittajista Anna Lyytikäinen toimii rehtorina, Gosia Gwiazda kieltenopettajana, Elina Räisänen taideteollisuusopettajana, Anni Henricson liikunnanopettajana ja Sari Pankkonen kädentaitojen opettajana Kirkkonummen kansalaisopistossa.*